

Suferință a Copiilor - Între Tăcere și Revoltă The Suffering of Children - between Silence and Revolt

Silviu Cristian RAD
Emil Racoviț ă National College, Cluj Napoca , Romania

Abstract: *This study presents one of the most sensitive themes of Dostoevsky's creation: the suffering of children. The first part is dedicated to the main young figures who cross the writer's work, the second part follows the enthusiasm specific to this age, the role that children's innocence has on adults and finally Ivan Karamazov's drama about children's suffering.*

Keywords: compassion, sin, love, providence, hate, mystery.

Omul a pierdut sentimentul compasiunii, al milei și al înțelegerii aproapelui atunci când, în urma neascultării a mâncat din rodul pomului cunoștinței ei binelui și răului, neasumându-și vina pentru nelegiuirea săvârșită, ci arătând cu degetul spre cel de lângă el, cu alte cuvinte omul s-a dezis de cel de lângă el. În locul descoperirii celui alt și al iubirii pline de compasiune, Adam și Eva se uciseseră unul pe altul în inima lor, a fost mobilul care mai târziu duce la crima propriu-zisă dintre Cain și Abel. Este momentul din care omul începe să cadă din rău în mai rău, devine egoist și un fugar pe acest pământ, iar suferința devine inevitabilă.

Tema suferinței ei și în special a suferinței ei copiilor străbate întreaga operă a lui F. M. Dostoievski. Amintim de Nelli din *Umiliți și obișiți*, de Liza din *Eternul soț*, de Marie din *Idiotul* sau de Iliușa din *Frații Karamazov*. Numeroasele mărturii, luate direct din viață și realitățile vremii, completează în *Jurnalul unui scriitor* imaginea de coșmar a copilului, deținător, parcă prin predestinare, al unui mandat de suferință. Ceea ce diferențiază aceste ființe tinere, personaje ale operei dostoievskiene, de alte reprezentări din literatură este „un stigmat al suferinței ei”¹.

Obsesia copilului care suferă l-a urmărit pe Dostoievski până și în vis, un coșmar relatat soției sale într-o scrisoare din 23 iulie 1873². Nici viața lui de familie nu a fost ocolită de suferința celor mici, fiul său Alioșa moare la vârsta de trei anișori răpus de o boală incurabilă.

Tudor Vianu remarcă faptul că „puțini sunt scriitorii care au zugrăvit cu trăsături mai delicate portretul unui tânăr, al adolescentului și al copilului. Eliberarea omului în sentimentul fericit al valorii lui morale recâștigate aduce pentru eroii dostoievskieni înțelegerea pentru tot ce este pur, grațios și tineresc”³.

Încă de la debutul scriitoricesc cu romanul *Oameni sărmani*, copiii ocupă un loc aparte în tipologia operei dostoievskiene. În acest roman sunt evidențiate mai multe figuri de copii: Mașa, primul copil din opera dostoievskiană, Sașa, dar și alți copii al căror nume nu este menționat. Toate aceste suflete pure au specific suferința,

¹ Valeriu Cristea, *Tânărul Dostoievski*, București, Editura Cartea Românească, 1971, p. 55.

² „În noapte de duminică spre luni am visat că Lili (fiica scriitorului, autoarea de mai târziu a unei biografii a tatălui ei), ajunsă orfană, căzuse în mâinile unei zgripțuroaice care o biciuia de moarte cu niște nuiele lungi, astfel am găsit-o dându-și sufletul și strigând într-una: mamă, mamă”. – *Ibidem*, p. 59.

³ Tudor Vianu, *Studiu introductiv*, în F. M. Dostoievski, *Opere în 11 volume*, vol. I, aparat critic de Tamara Gane, București, Editura pentru Literatură Universală, 1966, p. 12.

„The Suffering of Children - between Silence and Revolt”, *Astra Sabvensis*, VIII (2020), no. 16, p. 243-252.

unii dintre ei sunt orfani, alții ajung să cerșească, alții rămân pe drumuri. *Oameni sărmani* constituie, după Valeriu Cristea, „un necesar limb de acomodare de unde pătrundem direct în acel uriaș infern al copiilor care e opera lui Dostoievski luată în întregul ei”⁴.

Personajul Nelli, socotește Valeriu Cristea, „este cel mai reușit personaj din romanul *Umiliți și obidiți* și una dintre creațiile de vârf ale întregii literaturi dostoievskiene; Nelli are un aer profund specific, fiind caracteristică pentru opera scriitorului”⁵. Această eroină, de 12-13 ani, rămasă orfană și ajunsă în grija lui Ivan Petrovici, suferă de epilepsie și de grave probleme de inimă, ajunge să-și găsească sfârșitul în urma unei rememorări a tristei sale vieți.

Un alt personaj, în care Dostoievski întruchipează suferința, este Liza din romanul *Eternul soț*. Această eroină este un copil damnat suferinței încă de la apariția sa în roman, dar ceea ce surprinde este capacitatea de a iubi și pe cei care-i pricinuesc suferință. Și acest suflet tânăr, ca multe alte personaje dostoievskiene, moare din cauza unei boli grave. Valeriu Cristea consideră că „Liza face parte din extraordinara colecție dostoievskină de copii torturați, precoce maturizați de experiențe cumplite”⁶.

În *Idiotul* se diferențiază un alt personaj tânăr, Marie⁷, care apare în amintirile prințului Mișkin pe când acesta se afla în Elveția. Acest suflet nobil de copil suferea de fizie. Cu toată bunătatea de care aceasta dădea dovadă, societatea i se împotrivi fiind acuzată de moartea mamei sale, printre acuzatori fiind și o ceată de copii. Datorită calităților sale pedagogice, psihologice și de adâncă întruchipare a bunătății, prințul Mișkin reușește să schimbe sentimentele celor care o acuzau pe Marie, inclusiv ale copiilor care la început au încercat să-l alunge pe prinț aruncând cu pietre în el, în afecțiune și dragoste față de Marie.

În nuvela fantastică *Visul unui om ridicol*⁸, o fetiță de opt anișori reușește, prin drama ei, să trezească sentimente profunde de milă, dar și să schimbe dorința păcătoasă, a acestui „om ridicol” de a-și pune capăt zilelor: „într-un cuvânt, fetița asta m-a salvat, pentru că întrebările m-au făcut să amân împușcătura”⁹. În același tipar, al suferinței celor mici, putem încadra o altă povestire emoțioasă, *Un băiat la bradul lui Hristos*¹⁰ - un băiețel de șase anișori împreună cu mama lui mor îngheț ațel de frig, în preajma sărbătorii Nașterii Domnului. Personaj reprezentativ pentru suferința copiilor este Iliușa Sneghirev. Acest copil de aproximativ nouă ani suferă din cauza nefericitelor întâmplări prin care trece tatăl său la care este și el martor, din asumarea suferinței proprii, pricinuite de o boală gravă, dar și din cauza colegilor care nu-i pot înțelegi sufletul său nobil plin de sensibilitate și bunătate. Un episod cu

⁴ Valeriu Cristea, *Tânărul Dostoievski*, p. 57.

⁵ Valeriu Cristea, *Dicționarul personajelor lui Dostoievski*, ediția a II-a, Iași, Polirom, 2007, p. 523.

⁶ *Ibidem*, p. 797.

⁷ Cf. F. M. Dostoievski, *Idiotul*, vol. I, trad. și note de Nicolae D. Gane, București, Editura Adevărul Golding, 2011, pp. 94-102.

⁸ F. M. Dostoievski, *Jurnal de scriitor*, trad. de Adriana Nicoară, Mariana Vraciu, Leonte Ivanov și Emil Iordache, studiu introductiv de Sorina Bălănescu, ed. a III-a, Iași, Polirom, 2008, pp. 798-818.

⁹ *Ibidem*, p. 804.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 219-223.

totul aparte se petrece în momentul în care Iliușa îi sărută mâna lui Dmitri Karamazov, nimeni altul decât cel care îi batjocorește tatăl.

Transpare, prin acest gest, capacitatea sufletului tânăr de a transforma un adult, tocmai prin puterea sa de iertare. Această nefericită întâmplare, după cum tatăl său îi spune lui Alioșa, i-a dat prilejul lui Iliușa să afle ce înseamnă dreptatea pe acest pământ: „cei cu dare de mână nu vor apuca niciodată, câte zile vor avea, să cunoască durerea în toată profunzimea ei, pe când puiul tatii, Ilușecika, în momentul în care i-a sărutat mâinile fratelui dumneavoastră, a descoperit dintr-o dată pe de de-a-ntregul adevărul vieții! Adevărul acesta i-a pătruns până-n adâncul inimii, strivindu-l!”¹¹. Copilul acesta întruchipează nevinovățul ia sufletească și neînțelegerea suferință, înfruntând cu demnitate clipa morții, bunătatea sa răsfângându-se și după moarte. Cere ca pe mormânt să i se presare firimituri de pâine¹² pentru a nu simți singurătatea și pentru a-și putea manifesta și dincolo de mormânt grija față de cele create de Dumnezeu. Cei, care la început îl înconjurau cu dușmănie, ajung să vadă în el bunătate, simpatie și dragoste. În mormântarea sa este un adevărat pelerinaj, în care cei de față văd posibilitatea regenerării societății prin raportarea umanității la puritatea sufletului de copil.

Un personaj cu totul aparte din rândul celor tineri este și Kolea, din același roman, *Frații Karamazov*, caracterizat prin bunătate, entuziasm și candoare, în gura căruia (pe ultima filă din roman) scriitorul pune următoarea întrebare: „E adevărat ce spune religia că vom învia din morți și ne vom scula cu toții din morminte?”¹³. Răspunsul afirmativ pe care-l primește de la Alioșa constituie prilejul unei reale bucurii.

Episodul care-i suscită lectorului o emoție aparte, avându-i în prim plan pe cei tineri, este epilogul romanului *Frații Karamazov*, în care Alioșa le adresează câteva cuvinte copiilor adunați în jurul mormântului lui Iliușa: „Copiii mei, dragii mei prieteni, să nu va temeți de viață! Fiindcă viața a poate fi nespuse de frumoasă când faptele tale sunt bune și drepte”¹⁴.

Dostoievski le-ar fi destăinuit apropiaților intenția că, după terminarea *Fraților Karamazov*, ca o continuare a romanului, să scrie unul intitulat *Copiii*, în care să apară cele mai importante personaje-copii din operele sale¹⁵. Pe Dostoievski nu l-a preocupat numai suferința copiilor, ci și capacitatea acestora, ca, prin bunătate, entuziasmul vieții, noblețea lor sufletească și delicatețe, să producă asupra oamenilor „un fior mistic, gândindu-se cât de pură și nevinovată este natura umană la originea ei și cât de deiformă devine dezvoltându-se”¹⁶.

¹¹ F. M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, vol I, trad. de Elena Vizir, București, Editura Adevărul Golding, 2011, p. 344.

¹² „Taticule, după ce vor pune pământ pe mormântul meu, să fărâmițezi deasupra o felie de pâine, să vină vrăbiuțele, eu voi auzi că ele au venit și mă voi bucura că nu stau acolo singur”. – F.M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, vol. II, p. 676.

¹³ *Ibidem*, p. 683.

¹⁴ *Ibidem*, p. 680.

¹⁵ Valeriu Cristea, *Dicționarul personajelor lui Dostoievski*, p. 250.

¹⁶ Pr. Stefan D. Dobra, *Dostoievski și Tineretul*, București, Tipografia Fântâna Darurilor, 1938, p. 72.

„The Suffering of Children - between Silence and Revolt”, *Astra Sabvensis*, VIII (2020), no. 16, p. 243-252.

Paradoxal sau nu, în creația dostoievskiană, cei mai mulți dintre copii nu cunosc frumusețea copilăriei, ci sunt victime ale unei maturizări forțate, gând subliniat de scriitor în jurnal (1877): „acești copii au văzut tablouri sumbre și sunt obișnuiți cu presiuni puternice, ce vor rămâne gravate în ei pentru totdeauna din care vor visa toată viața coșmaruri îngrozitoare”¹⁷.

Locul cu totul aparte pe care copiii îl au în scrierile dostoievskiene apare la modul cel mai evident în romanul *Idiotul*, în care personajul principal, prințul Mișkin, este plasat într-o astfel de lume a copiilor. Din descrierea pe care prințul o face acestora este reliefată puterea lor de înțelegere asemenea oamenilor maturi: „Nu trebuie să le ascundem nimic copiilor sub pretext că sunt încă mici și că la vârsta lor e prea devreme să cunoască unele lucruri. Ce tristă și nenorocită mentalitate! Și cât de bine își dau seama copiii că părinții lor îi consideră drept neștiutori și inapți să înțeleagă, când în realitate ei înțeleg totul! Oamenii mari nici nu bănuiesc că până și în chestiunile cele mai dificile copilul poate da un sfat de o extremă importanță”¹⁸, dar și puterea tămăduitoare pe care o are întâlnirea cu aceștia: „contactul cu copiii e așa de înviător, apropierea lor îți vindecă sufletul”¹⁹.

Scriitorul crede cu tărie în capacitatea de transformare sufletească a omenirii prin raportarea la inocența copiilor. Prințul Mișkin prin boala de care suferă este condamnat să rămână copil. Epilepsia este numită boala copiilor; așa rămâne și prințul Mișkin până la sfârșitul vieții sale un „copil iremediabil”²⁰. Niciun alt personaj dostoievskian nu se simte atât de bine în preajma celor tineri, raportându-se cu atâta bucurie la candoarea sufletului de copil; printre cei tineri prințul uită de lume, așa cum este ea. Printre copii acesta nu a putut înțelege suferința și dramele care-i copleșesc pe cei maturi. Niciunul dintre eroii dostoievskiени nu are capacitatea, forța și sagacitatea de a prezenta „spectacolul candorii specifice copiilor”²¹, care, din păcate, a fost pierdut de majoritatea adulților. Una dintre locațiile în care prințul s-ar simți cel mai bine ar fi cu siguranță una, în care spiritul copiilor să fie omniprezent, un univers dominat de cei mici, după cum reiese din confesiunea acestuia: „Un lucru e totuși adevărat: nu-mi place să am de-a face cu adulții, cu oamenii maturi, și de mult am băgat de seama — nu-mi place, pentru că nu știu să mă port cu ei. Orice mi-ar vorbi, oricât de bine s-ar purta cu mine, totuși cu ei, nu știu de ce, nu mă simt în apele mele, cu ei mă simt stingher; de aceea, pentru mine nu există fericire mai mare decât să mă pot refugia cât mai des la tovarășii mei, iar aceștia au fost întotdeauna copiii; și nu pentru că eu însumi aș fi un copil, ci pentru că mă simt pur și simplu atras de ei”²².

Puritatea, sensibilitatea și noblețea sufletească a copiilor în romanul *Adolescentul* apare prin intermediul entuziasmului specific aceste vârste: „râsul este cea

¹⁷ F. M. Dostoievski, *Jurnal de scriitor*, p. 729.

¹⁸ Idem, *Idiotul*, vol. I, pp. 93-94.

¹⁹ *Ibidem*, p.94.

²⁰ Nichifor Crainic, *Dostoievski și creștinismul rus*, Cluj Napoca, Arhidiecezana Cluj - Editura Anastasia1998, p. 243.

²¹ Aura Christi, *Dostoievski-Nietzsche. Elogiul Suferinței*, București, Editura Academiei Române, 2013, pp. 377-378.

²² F. M. Dostoievski, *Idiotul*, vol. I, p. 102.

mai sigură probă a sufletului. Uitați i-vă la un copil: unii copii știu să râdă perfect, de aceea sunt și încântători. Un copil care plânge nu-mi place, dar cel care râde și este vesel este un crâmpei de rai, o veste dintr-un viitor când omul va deveni, în sfârșit, tot atât de curat și de naiv ca un copil”²³.

Romancierul descrie „râsul” sau mai degrabă entuziasmul care ar trebui să caracterizeze ființa umană, având ca model bucuria unui copil. Dostoievski observă cum în spatele râsului se poate ascunde ceva trivial, cum acesta poate trăda toate dedesubturile unui caracter negativ, dar și cum putem descoperi bunătatea unui om²⁴. Nu știm cu certitudine care a fost sursa de inspirație a romancierului, însă, dintre părinții filocalici unul dintre cei care se pronunță asupra acestui subiect este Sfântul Ioan Scărarul. Acesta, în cadrul *Scării raiului*, are o viziunea optimistă asupra râsului interior²⁵, nu a celui exterior care poate fi sursă a păcatului²⁶. Influența pe care Sfântul Ioan Scărarul o are asupra spiritualității slave nu poate fi pusă la îndoială, ceea ce ne face să ne pronunțăm asupra influenței ei acestuia asupra creației dostoievskiene.

Dostoievski dorește, ca, prin drama celor tineri, să schimbe intențiile lugubre ale oamenilor maturi; astfel de exemple sunt: micuța Nelly, fetița care-i apare în vis lui Stavroghin înainte de a se sinucide și Liza care face parte din cercul copiilor al căror chip este brăzdat de suferință și care influențează îndeaproape parcursul oamenilor maturi.

Evenimentele din copilărie nu-i părăsesc pe cei maturi, cum este cazul lui Arkadi Dolgoruki din *Adolescentul* care își aduce aminte cu emoție de momentul în care mama sa l-a dus să primească Sfânta Împărtășanie, clipă în care un „porumbel traversează turla Bisericii de la un capăt la altul”, dar care într-o primă fază se descoperă numai copilului, singurul suflet curat dintre cei prezenți²⁷. Zborul porumbelului pe cer amintește de momentul epifaniei care s-a petrecut la Botezul Domnului. Prezența păsărilor în preajma celor tineri, cum este în cazul de față, dar și la mormântul lui Iliușa, „poate reprezenta, pe lângă conotația religioasă de simbol al purității, și simbolistica credinței vechilor slavi conform căreia păsările pot fi mesagerii care duc pe aripile lor rugăciunile oamenilor către zeități”²⁸.

²³ F. M. Dostoievski, *Adolescentul*, trad. și note de Livia Cotorcea, Polirom, Iași, 2009, p. 420.

²⁴ „Dacă vreți să cunoașteți un om și să-i pătrundeți sufletul, fiți atent nu la felul în care tace sau cum vorbește el, sau la felul cum plânge sau chiar cum se lasă prins de cele mai nobile idei, ci uitați-vă mai bine la el când râde. Dacă omul râde frumos, înseamnă că e un om bun. Țineți minte însă toate nuanțele: de exemplu, trebuie ca râsul omului să nu vi se pară deloc prostesc, oricât de vesel și de naiv ar fi el. Imediat ce observați cea mai mică urmă de prostie în râs, să știți că acel om este limitat, deși tot timpul a jonglat cu ideile”. – *Ibidem*.

²⁵ „Dacă nimic nu însoțește smerita cugetare ca plânsul, nimic nu i se împotrivesc acesteia ca râsul. Cel ce a îmbrăcat plânsul fericit și plin de har ca pe o haină de nuntă, a cunoscut râsul duhovnicesc al sufletului?”. – Sfântul Ioan Scărarul, *Filocalia IX – Cuvinte despre sfințele nevoiște*, trad., introd. și note de Pr. Dumitru Stăniloae, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1980, p. 167.

²⁶ Râsul la vreme nepotrivită este pricinuit uneori de curvie, alteori de slava deșartă, când cineva se fălește cu cu sinea lui fără rușine; iar alteori vine din desfățare”. – Sfântul Ioan Scărarul, *op. cit.*, p. 328.

²⁷ F. M. Dostoievski, *Adolescentul*, p. 138.

²⁸ Nicoleta-Ginevra Baciu, *Isibasmul în reflexii literare Tolstoi, Sadoveanu, Dostoievski*, București, Paidea, 2014, p. 287.

„The Suffering of Children - between Silence and Revolt”, *Astra Salvensis*, VIII (2020), no. 16, p. 243-252.

Suferința întregii umanități, în general, și a copiilor, în special, nu poate fi înțeleasă dacă nu ne raportăm la suferința lui Hristos²⁹ și la modul în care Mântuitorul a înfruntat suferința. „Suferința nejustificată”³⁰ din rându copiilor nu poate fi înțeleasă fără a ne raporta la aceeași „suferință nejustificată” pe care Hristos și-a asumat-o. Hristos, ca om, ar fi putut să nu aibă parte de suferință, „El nefiind supus legii păcatului, ca ceilalți oameni care îndură consecințele păcatului strămoșesc”³¹. Hristos și-a ales de bunăvoie suferința pentru fiecare ființă umană în parte. „El asumă nu numai o suferință generală a speciei, ci și suferința fiecărui individ în parte; în fiecare om suferă direct Dumnezeu”³².

Analizând creația dostoevskiană, putem observa prezența, aproape obsesivă, pe alocuri a suferinței copiilor. În ultimul său roman, optica se schimbă, încercând prin intermediul lui Ivan Karamazov să găsească răspunsuri satisfăcătoare la întrebarea: *de ce suferă copiii?*

În mintea lui Ivan se naște o întreagă revoltă, pe care o împărtășește fratelui său Alioșa, având în centrul ei iubirea față de aproapele și suferința copiilor³³. Chiar dacă pe alocuri pare a-i înțelege pe cei care acceptă suferința copiilor³⁴, acesta rămâne până la final incapabil să înțelegă Providența Divină ca principal argument în deslușirea acestei enigme existențiale.

Drama lui Ivan și revolta sa asupra lumii create de Dumnezeu își are rădăcina în incapacitatea de a înțelege suferința celor inocenți. Lipsa credinței în Dumnezeu și a ignoranței îl face incapabil să depășească argumentele raționale³⁵. Personajului dostoevskian îi este imposibil să înțelegă suferința inocenților atâta timp cât el nu-L poate adora pe Dumnezeu din toată ființa lui, „nu poți să-L înțelegi pe

²⁹ „Realitatea că Hristos, Fiul lui Dumnezeu, neavând păcat, S-a întrupat și a suferit în locul omului, câștigându-i accesul la mântuire prin îndepărtarea greșelilor lui și răstignirea lor pe cruce, devine exemplu de asumare a încercării; creștinul asumă suferința acceptând mai întâi că este plată – nicidecum totală – pentru păcatele sale, apoi din dorința de a prelua ceva din greutatea durerii purtate de Hristos în locul său”. – Ștefan Iloaie, *Cultura Vieții*, Cluj Napoca, Editura Renașterea, 2009, pp. 107-108.

³⁰ Ileana Mălăncioiu, *Vina tragică. Tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka*, Polirom, Iași, 2013,, p. 156.

³¹ Jean Claude Larchet, *Dumnezeu nu vrea suferința omului*, trad. de Marinela Bojin, București, Editura Sophia, 2008, p. 79.

³² George Remete, *Suferința omului și iubirea lui Dumnezeu*, ediția a II-a, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2006, p. 29.

³³ „Am vrut să vorbesc în general despre suferințele omenirii, însă cred că în continuare ar fi potrivit să ne oprim puțin și la suferințele copiilor”. – F. M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, vol. I, p. 397.

³⁴ „Faptul că și ei suferă groaznic pe pământul acesta este cauzat, desigur, de părinții lor; copiii suportă și poartă mai departe blestemul și pedeapsa pentru faptele părinților, niște păcătoși care au înghițit cu totul mărul ispitei. E drept, acest raționament aparține unei lumi diferite și nu poate să fie înțeles de omul nevoiaș, trăind aici pe pământ”. – *Ibidem*.

³⁵ Ivan nu poate admite această imposibilitate, pe care o explică Jean Luc Marion prin intermediul lui Descartes: „Nu e un obstacol faptul că nu cuprind/înțeleg in-finitul, sau că există în Dumnezeu o infinitate de ale lucruri, pe care nu numai că nu pot în nici un fel să le cuprind/înțeleg, dar nici măcar să le ating cu gândirea (nec comprehendere, nec forte etiam attingere cogitatione); faptul că nu pot fi cu-prinse/înțelese de mine care sunt finit, ține de rațiunea infinitului”. – Descartes, *Meditationes de prima Philosophia*, III, AT VII, 46, 19-23, apud Jean-Luc Marion, *Despre raționalitatea revelației și iraționalitatea credincioșilor*, trad. de Maria-Cornelia Ică jr., Sibiu, Deisis, 2014, p. 59.

Dumnezeu, nu poți să ajungi la El și nu-L vei iubi dacă nu ajungi la conștient a deplină, adică la adorarea cutremurătoare a Lui³⁶. Ivan nu poate înțelege salvarea care poate veni pe calea suferinței, nu poate constata tainica necesitate a acesteia în cazul inocenților. Acesta este de acord cu suferința oamenilor mari³⁷ sau cel puțin încearcă să o cuprindă cu minte, dar suferința copiilor apare de neacceptat pentru el.

Fără o „cunoaștere existențială”³⁸ a suferinței, omul nu va putea înțelege cu adevărat suferința copiilor, ajunge să simtă și el drama din care Ivan a fost incapabil să iasă. Pentru omul obișnuit nu-i este tocmai la îndemână să accepte și să înțeleagă suferința inocenților. În fața suferinței ei orice efort argumentativ ridică mari dificultăți, indiferent de mijloacele intelectuale și culturale considerabile pe care le folosește. După cum conchide Paul Evdokimov „suferința nevinovaților, a copiilor, a accidentelor absurde, acesta este contextul în care lui Dumnezeu I se poate aplica super-paradoxala noțiune a unei slăbiciuni de neînvinș”³⁹. Filosoful creștin nu lasă nejustificată această afirmație: „Singurul răspuns adecvat este acela de a spune că «Dumnezeu este slab», că El nu poate decât să sufere împreună cu noi și că suferința este pâinea pe care Dumnezeu o împarte cu oamenii. Slab, desigur, dar nu în sensul omnipotenței Sale formale, ci în acela al Iubirii de dragul căreia renunță în mod liber la puterea Lui: această slăbiciune exprimă, pentru Nicolae Cabasila, «iubirea nebună a lui Dumnezeu»”⁴⁰.

Teologul Gisbert Greshake încearcă să explice legătura dintre Dumnezeu și suferință printr-o înțelegere profundă a noțiunii de atotputernicie: „Atotputernicia nu înseamnă că Dumnezeu ar putea crea ceva lipsit de viață, ireal, imaginar, închipuit. Atotputernicia lui Dumnezeu nu creează cerul triumfiular. În virtutea acestui fapt, îl va ajuta în aceeași măsură pe om, împiedicând suferința. Dacă Dumnezeu dorește o libertate creatoare, acest fapt implică în mod necesar și posibilitatea suferinței”⁴¹.

Pentru suferința celor mari, găsirea unor răspunsuri satisfăcătoare nu pare a fi o imposibilitate, în schimb suferința copiilor este o realitate învăluită în milă, mister și tăcere. Părintele George Remete socotește că: „înțelesul suferinței și realitatea iubirii lui Dumnezeu se pot descoperi dacă ajungem să realizăm că iubirea, ca esență a ființei, este o comunicare în tăcere”⁴². Tăcerea lui Dumnezeu nu înseamnă o lipsă a divinității, „ci este afirmarea unui adevăr”⁴³. Teologia a știut și a afirmat totdeauna

³⁶ George Remete, *Suferința omului și iubirea lui Dumnezeu*, p. 59.

³⁷ „Spune-mi, te rog, Alioșa, dacă toți trebuie să suferim spre a ne ispăși păcatele, prin suferință, în așteptarea acelei armonii absolute promise în viața veșnică de apoi, ce atribuție ar trebui să mai aibă și copilașii noștri, aici pe pământ? Nu îmi este de loc prea clar pentru ce ar trebui să mai treacă prin suferințe și ei și de ce ar trebui să mai plătească și ei pentru armonia promisă sufletului în cer?” – F. M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, vol. I, p. 409.

³⁸ George Remete, *Suferința omului și iubirea lui Dumnezeu*, p. 46.

³⁹ Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, trad. și prefața de Teodor Baconsky, București, Anastasia, 2009, p. 33.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 33.

⁴¹ Gisbert Greshake, *Der preis der liebe. Besinnung uber das Leid*, Freiburg, 1978, apud Anselm Grün, *Despre suferință*, trad. din lb. germană Cristian Baumgarten, Târgu Lăpuș, Galaxia Gutenberg, 2008, p. 11.

⁴² George Remete, *Suferința omului și iubirea lui Dumnezeu*, p. 47.

⁴³ George Remete, *Cunoașterea prin tăcere*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2011, p. 776.

„The Suffering of Children - between Silence and Revolt”, *Astra Salvensis*, VIII (2020), no. 16, p. 243-252.

că, „marile acte și direcții divine spre creatură ca evenimente fundamentale ale ființei nu sunt altceva decât lucrări ale tăcerii”⁴⁴. Tăcerea lui Dumnezeu în fața suferinței Fiului Său constituie răspunsul pe care teologia îl dă celor care consideră tăcerea lui Dumnezeu în fața suferinței umane o mare nedreptate⁴⁵.

Iubirea deplină a lui Dumnezeu presupune și capacitatea omului de a înțelege libertatea cu care Dumnezeu a creat ființa umană. În această situație omul trebuie să se simtă vinovat de ignoranța cu care tratează relația cu divinitatea și cu semenii. În viziunea lui Ivan Karamazov, suferința exclude iubirea lui Dumnezeu, ceea ce reprezintă o mare eroare, chiar dacă, pentru unii poate părea paradoxal, suferința nu exclude iubirea lui Dumnezeu.

O posibilă discuție îi poate avea protagoniști pe Ivan și dreptul Iov. Ivan este incapabil să accepte, comparativ cu dreptul Iov, „salvarea în urma unei suferințe nemotivate”⁴⁶. Închistat în logica sa, eroul dostoevskian nu poate face față ispitei pe care i-o pune în față suferința, fiind total revoltat, nu împotriva răului și a indiferenței omului, ci împotriva lui Dumnezeu. Dar revolta sa nu este una plină de îndrăzneală până la final, precum a dreptului Iov, el renunță atunci când lectorul se aștepta mai puțin, lăsând să se aștearnă liniștea peste toată filosofia sa. Dreptul Iov caută permanent răspunsuri, îndrăznește să-L provoace pe Dumnezeu, dar printr-o atitudine plină de credință și adâncă smerenie. Ceea ce îi aseamănă pe cei doi este revolta, dar ceea ce-l deosebește pe dreptul Iov de Ivan Karamazov este conștiința învingătorului și capacitatea de a trece peste toate vicisitudinile. Ivan nu poate ieși din mediocritatea insului căzut în mrejele ucigătoare ale rațiunii⁴⁷, care nu poate găsi de fiecare dată răspunsurile cele mai satisfăcătoare minții umane, dar și dreptul Iov „va muri fără să știe că episodul nenorocirilor sale, oricât ar părea de absurd, nu-și are originea în vreun păcat pe care el l-ar fi săvârșit, nici în întâmplarea oarbă, nici în ceea ce anticii numeau destin, ci într-o anumită iconomie a lui Dumnezeu”⁴⁸. Suferința este pentru ambele personaje învăluită în mister, dar ceea ce surprinde este modul în care ei sunt capabili să o accepte și s-o înțeleagă. Dreptul Iov devine și mai încrezător în atotputernicia lui Dumnezeu⁴⁹, acceptând, după cum se pronunță Anca

⁴⁴ *Ibidem*, p. 778.

⁴⁵ „În grădina Ghetsimani n-a suferit și tăcut numai Fiul, ci și Tatăl; grădina nu este numai suferința uriașă a Fiului, ci și suferința absolută a tăcerii Tatălui, poate și mai mare! Și, tot astfel, suferința de pe Cruce și suferința strigătului «Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit!», sunt și suferința Tatălui. Toată lumea știe că Fiul este întru Tatăl și Tatăl întru Fiul, dar puțini se gândesc la suferința Tatălui în fața suferinței și morții Fiului. Și totuși, a tăcut, pentru că trebuia să tacă. Căci dacă Tatăl n-ar fi tăcut, suferința și moartea lui Hristos n-ar fi fost absolute”. – *Ibidem*.

⁴⁶ Ileana Mălăncioiu, *op. cit.*, p. 255.

⁴⁷ Ivan se află în tabăra prietenilor și soției lui Iov, care văd, după cum subliniază André Neher, „în tăcerea lui Dumnezeu vinovăția omului”. – André Neher, *Exilul cuvântului. De la tăcerea biblică la tăcerea de la Auschwitz*, trad. de Ștefan Iureș, București, Editura Hasser, 2002, p. 52.

⁴⁸ I.P.S. Bartolomeu Valeriu Anania, *Poezia Vecihiului Testament*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2000, p. 16.

⁴⁹ „Eu știu că Tu poți totul și că nimic nu-Ți este, de vrei, cu neputință. Căci cine oare ascunde de Tine ce-are'n gând și, tănuind cuvinte, le-ascunde și de Tine? Cine-mi va spune mie ceva ce n'am știut, necunoscute lucruri și mari și minunate? Ascultă-mă Tu, Doamne, ca să grăiesc și eu; eu să Te'ntrib pe Tine, iar Tu să mă înveți”. (Iov 42, 2-4)

Manolescu în *Modelul Antim, modelul Păltiniș*, „Tăcerea infinită și plină de sens”⁵⁰. Ivan se adâncește și mai mult în neacceptarea lumii plăsmuite de Dumnezeu. Cu cât a pătruns mai mult în negare, cu atât suferința lui s-a accentuat pentru că s-a îndepărtat de sursa dragostei, binelui, frumosului, adică de sursa a tot ceea ce-l face fericit pe om. Asupra acestei revolte față de suferința copiilor, considerăm că un rol hotărâtor a avut și confesiunea lui Belinski, în care „se cerea socoteală pentru toate vicisitudinile pământului”⁵¹.

În Ivan se simte o teamă în a accepta misterul suferinței, chiar dacă acceptă existența lui Dumnezeu. Nu acceptă suferința și din incapacitatea acestuia de a ierta pe cei care pricinuiesc suferința, refuză astfel orice armonie viitoare care s-ar instaura pe pământ, neacceptând intrarea la acest spectacol al desăvârșirii, deoarece prețul pentru această armonie ar fi nejustificat⁵². Chiar acceptând existența lui Dumnezeu, Ivan nu poate vedea în suferința inocenților prezența lui Dumnezeu⁵³. Acesta nu înțelege o mare realitate: fără a-L accepta pe Hristos și jertja Lui este imposibil a pătrunde marea taină a suferinței ei, dacă aruncăm o privire asupra istoriei mântuirii aș a cum apare relatată în Sfânta Scriptură, avem ocazia să descoperim câteva scopuri ale suferinței ei, dar abia când ajungem la Hristos „înțelegem pe deplin dimensiunea ei mântuitoare”⁵⁴.

Problema suferinței, așa cum a fost pusă ia de dreptul Iov, nu-și putea găsi răspuns, după cum remarcă Nae Ionescu, decât prin venirea lui Hristos „Aceasta a fost problema centrală a Vechiului Testament, problema pe care nu a putut să o rezolve Vechiul Testament și deci a trebuit să vină Hristos. Pentru ca, în Vechiul Testament era inclus numai «păcatul originar». Dar mai era înca altceva: incapacitatea depășirii condiției umane. Deci, Hristos trebuia să vină.... Așadar, trebuia să vină Hristos, pentru că legătura veche a lui Dumnezeu cu omul era insuficientă”. – Nae Ionescu, „Metafizica suferinței”, în <http://www.crestinortodox.ro/religie-filosofie/suferinta-metafizica-suferintei-88733.html>

⁵⁰ Anca Manolescu, *Modelul Antim, modelul Păltiniș*, București, Humanitas, 2015, p. 123.

⁵¹ „Să presupunem că voi ajunge la cel mai înalt grad de cultură: nu voi înceta însă, orice s-ar întâmpla, să cer socoteală pentru fiecare dintre aceia care au căzut victimă împrejurărilor de viață, a istoriei, a întâmplării, a superstiției, a inchiiziției lui Filip al II-lea. Decât să renunț la aceasta prefer să mă las cu capul în jos de la înălțimea culturii mele; reneg fericirea altfel; trebuie să-mi dobândesc liniștea cu privire la fiecare dintre aceia care sunt frații mei de sânge”. – Septimiu Bucur, „Despre gândirea morală”, în *Gândirea*, XX, 1941, nr. 2, februarie p. 84.

⁵² „Să existe oare printre noi cineva care să fie îndreptățit să ierte asemenea nelegiuiri? Iată pentru ce eu nu mai vreau o astfel de armonie, generată de prea multă dragoste pentru omenire. Prefer să rămân cu suferințele ne răzbunate. Mai bine să rămân cu suferința mea nerăzbutată și cu nedumerirea din suflet ne-satisfăcută, chiar dacă simt că este nedrept. Eu cred ca pus un preț prea mare pe armonie, și nu-mi ajunge buznarul ca să-mi procur un bilet de intrare. Și de aceea mă grăbesc să resping biletul acesta. Pentru că mă simt un om cinstit mă simt obligat să nu-l cumpăr. De altfel, este ceea ce fac în clipa de față. Nu că l-aș respinge pe Dumnezeu, ci doar renunț în mod onorabil la biletul acesta pe care El mi-l propune”. – F. M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, vol. I, p. 410.

⁵³ Despre prezența lui Dumnezeu în suferință se pronunță misticul german Meister Eckhart „tot ceea ce omul vrednic suferă prin voia lui Dumnezeu, suferă în Dumnezeu, iar Dumnezeu este cu el, suferind în suferința sa. Dacă suferința mea este în Dumnezeu și El suferă împreună cu mine, cum poate atunci suferința să-mi fie suferință, dacă odată pierzându-și durerea, suferința mea devine în Dumnezeu, ea fiind tocmai Dumnezeu?”. Astfel se ajunge la celebra expresie: „suferința fără suferință”. – Anselm Grün, *op. cit.*, p. 55.

⁵⁴ Jeff Cavins, *Suferință a – Ghid de utilizare/Explicații biblice pentru a spera și a înțelegi*, trad. de Ana Maria Botnaru, Târgu Lăpuș, Galaxia Gutenberg, 2020, p. 11.

„The Suffering of Children - between Silence and Revolt”, *Astra Sabensis*, VIII (2020), no. 16, p. 243-252.

Peste acest subiect al suferinței copiilor Dostoievski lasă să se aștearnă tăcerea, curajul se manifestă prin Ivan, pentru revoltă și ne-împlinire. Chiar dacă nu poate accepta și înțelege suferința copiilor, așa cum reiese din analiza întreprinsă asupra lui Ivan, scriitorul nu pune la îndoială iubirea pe care Dumnezeu o are față de cei mici și răsplata pe care aceștia o vor primi în urma suferinței: „Împărăția cerurilor”⁵⁵.

⁵⁵ Starețul Zosima rostește acest exemplu Nakitușkăi, care își pierduse pe rând toți cei patru copii pe care îi avuse, ultimul dintre ei murise la nici trei anișori: „Uite, măicuță, îi zise părintele Zosima după un timp. Am să-ți spun o poveste. Cândva, demult, cu foarte multă vreme în urmă, un foarte mare sfânt văzu într-o biserică o femeie, o mamă care-și plângea, ca și tine, singurul ei copilăș pe care Dumnezeu îl chemase la El. «Poate că nici nu știi, îi zise sfântul acestei femei, ce îndrăzneți devin pruncii când ajung la altar, în fața lui Dumnezeu! Nimeni nu devine mai cutezător, mai temerar ca ei, în Împărăția Cerurilor: *Tu, Dumnezeule, ne-ai dăruit viața și iată că noi nici nu apucăm bine să o trăim câteva clipe, că tot Tu te grăbești să ne-o iei înapoi*. Atât de îndrăznețe, directe și nevinovate le sunt întrebările și rugămințile, încât Domnul însuși se înduioșează și le dă de îndată harul de înger. Și de aceea îi zise sfântul în cele din urmă, decât să plângi și să te amărăști, mai bine bucură-te, femeie, pentru că, astăzi, iată că pruncul tău e înapoi, la Domnul, e înger între îngeri»”. – F. M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, vol. I, p. 87.